

Suomalaislapset ovat maailman terveimpiä, mistä kiitos kuuluu muun muassa hyvälle rokotuskattavuudellemme. Asiantuntijoita kuitenkin huolettia yleistyvä rokotevastaisuus.

Harhaluulot uhkaavat rokotuskattavuutta

■ Rokotusten vastustajat ovat viime aikoina ärhäköityneet. Nettipalstoilla leviävä virheellinen rokotetieto aiheuttaa monille turhaa huolta ja terveydenhuollon ammattilaisille harmaita hiuksia. Suomalaisten rokotuskattavuus on yhä hyvä, mutta sen heikentymiseen ei ole varaa.

Arja-Leena Paavola

”Vieraat vallat pyrkivät tekemään maamme väestön hedelmättömäksi poliorokotteen avulla.”

”Sikainfluenssavirusta levitetään laboratorioista tahallaan, jotta rokotebisnes pyörisi.”

Harva suomalainen uskoisi tämänkaltaisia väitteitä. Maailmalla – Pakistanista Yhdysvaltoihin saakka – tällaisia huhuja liikkuu, ja ällistyttävän yleisesti ne myös otetaan todesta.

Aivan ainutlaatuisia rokotuksiin ja rokotteisiin liittyvät harhakäsitykset eivät silti meilläkään ole. Ilmiöön on syynsä.

”Suomessakin on pieniä, äänekäitä ryhmiä, jotka levittävät huhuja rokotteiden haittavaikutuksista ja samalla vähättelevät tautien haittoja”, pahoittelee ylilääkäri **Hanna Nohynek** Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksesta THL:sta.

Nohynekin mukaan rokotteet ovat helppo syntipukki silloin, kun potilaalla ilmenee jokin sellainen vaiva, jolle ei löydy syytä.

”Ihminen kuitenkin haluaa aina oireilleen selityksen, sillä epävarmuuden kanssa on vaikeaa elää”, Nohynek kuvailee.

Kun syyppä on ”pakko” löytää, vaikkapa juuri otetut rokotukset

saatetaan täysin perusteetta yhdistää vakaviinkin sairauksiin.

Asiantuntijat harmittelevat esimerkiksi vuonna 1998 arvostetussa lääketieteellisessä julkaisussa *The Lancetissa* ilmestynyttä artikkelia. Siinä brittilääkäri **Andrew Wakefield** kirjoitti osoittaneensa, että tuhkarokolta, sikotaudilta ja vihurirokolta suojaava MPR-rokotus aiheuttaa autismia.

Tutkimus paljastui sittemmin väärennökseksi. Wakefield menetti lääkäriarvoituksensa, ja lehti poisti artikkelin sivustoiltaan.

Muissakaan tutkimuksissa ei ole löydetty näyttöä autismin ja MPR-rokotteen yhteydestä. Toistuvasti esiin nousevien epäilyjen taustalla saattaa olla se, että rokote annetaan taaperoilta juuri siinä iässä, jossa autismin ensimmäiset oireet yleensä havaitaan. Kyse ei kuitenkaan ole syyistä ja seurauksesta vaan kahdesta eri asiasta, jotka vain sattuvat samaan aikaan.

Vahinko ehti silti jo tapahtua. Monet vanhemmat kielsivät Wakefieldin kohujulkaisun jälkeen lastensa rokottamisen kokonaan, minkä seurauksena esimerkiksi tuhkarokko on vuosien tauon jälkeen yleistynyt sekä Euroopassa että Yhdysvalloissa.

Muitakin vanhoja vitsauksia on ajoittain ilmaantunut uudestaan. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen 1990-luvulla syntyi kurkkumätä-epidemia, johon itäisessä Euroopassa sairastui noin 150 000 henkeä. Heistä yli 5 000 kuoli.

Rokotuksilla eroon tappavista taudeista

Rokotusten avulla maailmasta on hävitetty kokonaan isorokko, joka vielä 1970-luvun alkupuolella surmasi vuosittain kaksi miljoonaa

ihmistä ja runteli lukemattomat muut rokonarpiiksi.

Myös polio on rokotusten ansiosta tuhon partaalla ja toivon mukaan pian historiaa sekin. Vielä tällä hetkellä tautia esiintyy osissa Lähi-itää ja Afrikkaa.

Seuraavana Maailman terveysjärjestön WHO:n ”tappolistalla” on tuhkarokko, joka Suomessa kukistettiin MPR-rokotuksin jo 1990-luvun puoliväliin tultaessa. Sen jälkeen tavatut yksittäiset tartunnat ovat olleet lähinnä ulkomaantullaisia.

Huomiota herättänyt tuhkarokkotapaus sattui tämän vuoden alussa, kun Sammatissa sairastui tautiin kouluikäinen lapsi, joka ehti koulussa ollessaan altistaa virukselle myös muut oppilaat.

Steiner-koulun oppilaista vain puolet oli rokotettu tautia vastaan, joten sen leviämisen vaara oli ilmeinen. Kiitos terveysviranomaisten nopeiden ja tehokkaiden karanteenitoimien rokko ei kuitenkaan päässyt lehahtamaan epidemiaksi.

Huolestuttavaa on, että vaikka kaikille rokotetta vailla olleille tarjottiin uutta rokotusmahdollisuutta, kaikki vanhemmat eivät siihen vielä lähteneet.

”Joidenkin antroposofiseen ajatteluun kuuluvien mukaan tuhkarokko on lapselle voimaannuttava tapahtuma”, Nohynek kertoo.

”Totta tietysti on, että sairastettu rokko tuo immuniteetin. Rokottamalla immuniteetin kuitenkin saisi paljon pienemmin haitoin.”

Riskit ovat todellisia, vaikka kaikki eivät asiaa tahdo uskoa. Tuhkarokko tarttuu helposti, ja taudin seuraukset voivat olla ikävät.

Esimerkiksi Etelä-Italiassa vuonna 2002 koetun epidemian

» » »

aikana sairastui lähes 40 000 lasta. Heistä 600 joutui sairaalahoitoon, 16 sai rokon jälkitautila pelätyn aivotulehduksen ja neljä menehtyi.

Suomessa Sammatin tapaus on kuitenkin lähinnä poikkeus, joka vahvistaa säännön eli meidän ainakin toistaiseksi hyvän tautitilanteemme. Ansio siitä kuuluu maan erinomaiselle rokotuskattavuudelle.

Tätä nykyä noin 95 prosenttia suomalaislapsista saa kansalliseen rokotusohjelmaan kuuluvat seitsemän rokotetta, joiden ansiosta monet vaikeat lastentaudit on juurittu pois.

Paradoksaalista kyllä, tilanne on johtanut siihen, että rokotusvästaiset mielipiteet ovat yleistyneet. Etenkin netin keskustelupalstoilla suositellaan jättämään rokotukset väliin ja selitetään lapsen hyötyvän laumaimmunitetista – joka kuitenkin edellyttää riittävää rokotuskattavuutta.

Rokotuksia karsastetaan usein siksi, että nuoremmat sukupolvet eivät ole joutuneet itse kohtamaan vakavia jälkitauteja, vammautumisia ja kuolemia, jotka liittyvät useisiin rokottamalla ehkäistäviin sairauksiin. Tautien aiheuttamaa uhkaa on vaikea kuvitella, kun omaa kokemusta ei ole.

Toinen merkittävä vastustuksen syy ovat rokotusten haittavaikutukset, jotka toki ovat todellisia nekin. Asiantuntijakaan eivät niitä vähättele.

”Kaikilla rokotteilla voi olla haittavaikutuksia”, sanoo Nohynek mutta muistuttaa samalla asioiden mittasuhteista.

”Haittoja esiintyy vain pienellä osalla rokotetuista. Lisäksi suurin

osa haitoista on lieviä, ja ne menevät ohi parissa päivässä.”

Hyödyt ja haitat puntariin

Vakavienkaan haittojen mahdollisuutta ei silti voida koskaan sulkea kokonaan pois. Lääkeviranomaiset kaikkialla maailmassa seuraavat siksi tarkkaan rokotteen kehitystä, rokotuksia ja niistä seuraavia oireita – syystä kyllä, sillä vakavaakin on sattunut.

Jokaisen suomalaisen mieleen ovat painuneet sikainfluenssarokote Pandemrix ja narkolepsiaan sairastuneet lapset.

Rokotteita käytettiin vuoden 2009 sikainfluenssapandemialta suojautumiseen useissa maissa, myös meillä. Suomessa rokotteen sai vajaan 2 800 000 henkeä. Sitten havaittiin narkolepsian yleistyneen etenkin 4–19-vuotiaiden ikäryhmässä. Tapaukset ovat yhdistettävissä rokotteeseen, joka on toiminut tautia laukaisevana tekijänä.

”Narkolepsiatapauksia oli yksi jokaista 16 000:ta rokotettua kohti”, Hanna Nohynek laskee.

Yksikin sairastunut lapsi on inhimillisesti katsoen liikaa. Asiantuntijoiden on kuitenkin aina punnittava rokotusten haittoja ja hyötyjä samalla vaa’alla.

Sikainfluenssa on potentiaalisesti tappava tauti, johon menehtyi pandemiavuonna yli 200 000 ihmistä. Kuolemia tapahtui myös Suomessa. Rokotusten ansiosta sairaalaan joutuneiden, tehohoitoa vaatineiden ja kuolleiden määrää onnistuttiin kuitenkin pienentämään.

”Rokotteiden aiheuttamiin vaka-

viin haittoihin pitää silti valmistautua, ja ne pitää osata hoitaa”, Nohynek korostaa.

THL:n rokoteyksikön päällikkönä työskentelevän Nohynekin työnkuvaan kuuluu tiedonjako terveydenhuollon ammattilaisille ja tiedotusvälineiden kautta myös tavallisille kansalaisille.

Tehtävä ei ole helppo. Rokotusten hyötyjen ja haittojen analysointi ei ole kovin mediaseksikäs aihe. Lisäksi viestimissä näkee useammin juttuja niistä, joille rokottamisesta on tullut haitallisia oireita kuin niistä, jotka ovat vammautuneet siksi, että rokotus oli jäänyt ottamatta.

Pandemrix-tapaukset vähensivät suomalaisten intoa suojautua rokotuksella kausi-influenssalta, vaikka influenssarokotteiden ei ole todettu nostavan narkolepsiariskiä. Kausi-influenssan kohdalla rokotuskattavuus onkin selvästi muita tauteja matalampi.

Viime talvikaudella tilanne tosin kääntyi parempaan päin, kertovat THL:n ensi kertaa julkaisemat terveyskeskuskohtaiset kausi-influenssaraportit.

Rokotteen ottamista suositellaan etenkin pienille lapsille ja ikäihmisille, joille influenssan jälkitaudit voivat olla vaarallisia. Alle kolmi-vuotiaiden lasten rokotuskattavuus nousi kauteen 2012–2013 verrattuna 13 prosentista 16:een prosenttiin. 65 vuotta täyttäneillä kattavuus oli nyt 37 prosenttia, kun se edellisellä kaudella oli 31 prosenttia.

Aiempaa parempi rokotusinto ja rokotusten tehokkuus näkyivät sairastavuudessa heti. Influenssasta johtuneet terveyskeskuskäynnit

vähenevät edelliseen talvikauteen verrattuna huomasti: kuusikymppisillä 40 prosenttia ja alle kolmivuotiailla peräti 62 prosenttia.

Kun mukaan otetaan pelkästään laboratoriossa influenssaksi varmistetut sairaustapaukset, rokotteen teho näkyy vielä selvemmin. Yli 65-vuotiailla estettiin 43 prosenttia ja alle kolmivuotiailla 73 prosenttia influenssoista.

Kampanjalla syövän kimppeun

Parhaillaan Suomessa on käynnissä laaja rokotekampanja ihmisen papilloomavirusta (*human papilloma virus*, HPV) vastaan.

Ihmisestä toiseen tarttuva hyvin yleinen virus ei välttämättä aiheuta juuri mitään oireita mutta johtaa pahimmillaan kohdunkaulan syöpään. Tytöt olisi siksi tärkeä rokottaa ennen seksuaalisesti aktiivista ikää.

Rokotusten tavoitteena on aikaansaada suoja tautia tai sen oireita vastaan aktiivimalla elimistön oma immuunijärjestelmä. Suomessa käytettävä HPV-rokote sisältää papilloomaviruksen kuoren osia ja tehoaineina rasva- ja alumiiniyhdisteitä. Elimistö luulee kuoren osia papilloomavirukseksi ja alkaa tuottaa suojaa niitä vastaan.

Koska rokote ei sisällä kokonaisia viruksia, siitä ei voi saada HPV-infektiota.

Voisi siis kuvitella, että ihmiset olisivat kiitollisia mahdollisuudesta rokottaa tyttärensä ja siten ennaltaehkäistä syöpää ja lisäksi vähentää sen hoitoon liittyvää lapsettomuusriskiä.

Myös HPV-rokote on kuitenkin saanut osakseen voimakasta arvostelua.

Esimerkiksi organisaatio nimeltään Suomen Terveysjärjestö – vielä hiljattain Suomen Luontaisterveyden liitto – väittää rokotteen aiheuttavan huomattavan monia haittoja.

Niitä ovat järjestön mukaan muun muassa kroonistunut kipuoireyhtymä, halvaukset, erilaiset autoimmuunisairaudet, munasarjojen vajaatoiminta, nivelkiput ja psykiatriset ongelmat.

Rokotuksilla voi olla myös haittavaikutuksia. Puntariin asetettuina hyödyt kuitenkin voittavat haitat.

Scansrockphoto

Hanna Nohynek tyrmää asian täysin.

”Cervarix-rokotetta on jaettu maailmalla yli 42 miljoonaa annosta. Laajan käytön pohjalta muun muassa Englannissa on selvitetty erilaisten tautien ilmaantuvuutta rokotetuissa ja rokottamattomissa. Yksikään haitaksi luokiteltava tauti ei ole lisääntynyt rokotetuissa.”

Itse rokotuskampanja on Nohnekin mukaan käynnistynyt hyvin, ja yli 70 prosenttia kohderyhmän vanhimmista työistä on aloittanut rokotesarjan. Eri-ikäisten rokotuksia toteutetaan kouluissa hieman eritahtisissa aikatauluissa.

Sen verran hyökkäykset kampanjaa vastaan ovat vaikuttaneet, että THL teki sen kohdalla poikkeuksen normaalista tiedotuslinjastaan ja perusti erillisen HPV-rokotuksista kertovan sivuston. Osoitteessa tyttojenjuttu.fi annetaan informaatiota suoraan asianomaisille eli teini-ikäisille nuorille.

Tiedon tulla hämärtää

Kehityksen vastustaminen ei ole uusi ilmiö. Jo maailman ensimmäinen, isorokkoa vastaan kehitetty rokote nosti voimakasta vastarintaa.

Kun rokotukset 1800-luvun alussa

käynnistyivät, levisivät pian huhut, joiden mukaan naudasta peräisin oleva rokote aiheuttaisi ihmisessä ”eläimellisiä ominaisuuksia”.

Nykymaailmassa paikkansapitävän tiedon löytämisen luulisi olevan aiempaa helpompaa, mutta informaatiotulvan takia onkin käynyt päinvastoin. Kun asiantuntijat jakavat uutta informaatiota, jokin taho kiiruhtaa kumoamaan sen vähintään yhtä näkyvällä foorumilla.

Ei siis ihme, että maallikon on hankala erottaa tutkittu, tieteellinen tieto mutu-käsityksistä ja jopa tahallisesta vääristelystä.

Kansalaisten on silti osattava päättää, miten toimia, sillä vastuu on heillä itsellään.

”Pakkorokotuksista ei Suomessa olla innostuneita”, Hanna Nohynek sanoo.

Asiassa on silti pohtimisen paikka. Kenellä on vastuu silloin, jos vanhemmat tekevät lapsen kannalta huonoja päätöksiä?

”Lapsella on oikeus saada tarkein harkittuun kansalliseen ohjelmaan kuuluva rokote. Esimerkiksi Yhdysvalloissa on alueita, joilla lasta ei oteta kouluun, mikäli rokotukset eivät ole kunnossa.” □

Kirjoittaja on vapaa toimittaja. arjaleena.paavola@gmail.com